



Position Paper

Inzake wederopbouw Oekraïne

Donderdag 19 mei vindt het Rondetafelgesprek over *Herstel en wederopbouw* van Oekraïne plaats. De VNG vraagt in dat kader uw aandacht voor de volgende punten:

- Bereidheid van Nederlandse gemeenten om bij te dragen
- Voortbouwen op bestaande relaties
- Toegevoegde waarde van gemeenten bij wederopbouw
- Netwerkbenedering i.p.v. één-op-één partnerschappen
- Erkenning van de rol van de Oekraïense overheid, ook op gemeentelijk niveau

Bereidheid van Nederlandse gemeenten om bij te dragen

Nederlandse gemeenten zijn op verschillende manieren bezig met de gevolgen van de oorlog in Oekraïne: primair met de diverse aspecten van opvang van vluchtelingen in Nederland, maar ook de Gazpromcontracten, het potentiële gevaar van *hacking* en desinformatie en de risico's van tegenstellingen tussen gemeenschappen in Nederland, etc. Binnen de VNG is op bestuurlijk en ambtelijk niveau een taskforce ingericht om op al die punten afstemming met de rijksoverheid te realiseren en om de gemeenten te kunnen ondersteunen waar nodig, o.a. door het faciliteren van uitwisseling van kennis en ervaringen tussen gemeenten.

Diverse gemeenten hebben uitgesproken óók te willen bijdragen aan het verlichten van de gevolgen in Oekraïne zelf. Velen hebben al een financiële bijdrage geleverd voor noodhulp, en we zien ook een grote bereidheid bij te dragen aan wederopbouw. De VNG heeft specifiek voor aan Oekraïense gemeenten gerichte hulp het sinds 2017 bestaande 'VNG Fonds voor noodhulp, wederopbouw en vredesbevordering' opengesteld.

Voortbouwen op bestaande relaties

VNG International¹ voert al vele jaren projecten uit in Oekraïne, gericht op de versterking van democratisch en inclusief lokaal bestuur. In die projecten wordt nauw samengewerkt met de Association of Ukrainian Cities

¹ VNG International is de organisatie voor internationale samenwerking van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. VNG International ondersteunt door het uitvoeren van projecten decentralisatieprocessen in het buitenland en gemeente-tot-gemeente samenwerking. Wij bieden capaciteitsopbouwtrajecten aan, aan lokale overheden, hun verenigingen, opleidingsinstituten en ministeries, zowel in ontwikkelingslanden en landen in transitie. We bouwen voort op bestaande ervaringen, met producten als benchmarks, city deals, adviestrajecten en software op het gebied van lokale belastingen en training.

(AUC), en met een netwerk van Oekraïense experts op uiteenlopende terreinen. Ook enkele Nederlandse gemeenten hebben in de afgelopen jaren expertise geleverd. Er hebben recente uitwisselingen plaatsgevonden met Oost-Oekraïense steden, waaronder Mariupol, over burgerparticipatie, smart cities en crisismanagement. Samenwerking met de AUC vindt daarnaast ook plaats binnen de Europese en mondiale koepelorganisaties/verenigingen voor lokale overheden.

Sinds het uitbreken van de oorlog zijn deze relaties in stand gebleven en in sommige gevallen geïntensiveerd. De VNG heeft de AUC financiële steun geboden om haar coördinatiefunctie ten aanzien van Oekraïense gemeenten te kunnen blijven uitoefenen, in het bijzonder met betrekking tot opvang van ontheemden. En met de Oekraïense experts wordt op dit moment uitgewerkt welke bijdrage aan wederopbouw vanuit VNG en Nederlandse gemeenten wenselijk is. Er is dus een stevig fundament voor verdere samenwerking.

Toegevoegde waarde van gemeenten bij wederopbouw

VNG/Nederlandse gemeenten willen de eigen mogelijkheden niet overschatten, maar kunnen toegevoegde waarde leveren op specifieke terreinen. Een eerste identificatie van de behoeften van lokale overheden is al uitgevoerd door VNG International en verschillende Oekraïense en internationale gemeentelijke experts.

De wederopbouwbehoeften zijn gigantisch. De fysieke vernietigingen, zoals die van flats, huizen, scholen, ziekenhuizen en infrastructuur in brede zin, springen het meest in het oog. Herstel en wederopbouw daarvan vereisen enorme financiële bijdragen en een gecoördineerde aanpak op multilateraal niveau. De EU zal daar een cruciale rol in moeten vervullen, Nederlandse gemeenten en zelfs Nederland als geheel, moeten daar niet op eigen houtje in gaan opereren.

Maar dat is niet het hele verhaal. Herstel en wederopbouw van infrastructuur geeft ook de mogelijkheid om zwaktes uit het verleden aan te pakken, bijv. ongelijkheden binnen of tussen wijken en steden, de mix in het woningbestand, de organisatie van mobiliteit, de ligging van industrie en de locaties van voorzieningen. Dat vergt stedenbouwkundige kennis, ervaring met ruimtelijke ordening en duurzaamheid, betrokkenheid vanuit de samenleving en een regierol vanuit de (lokale) overheid. Daarbij kan Nederlandse, ook specifiek gemeentelijke kennis en expertise van toegevoegde waarde zijn. In deze sfeer is internationaal veel waardering uitgesproken voor de Nederlandse bijdrage (VNG/Amsterdam/Den Haag/Almere) rond de grootschalige opvang van vluchtelingen in Jordanië en Libanon. Zo'n specifieke bijdrage, ondersteunend aan de omvangrijke bijdragen van anderen, heeft meerwaarde en verdient vanaf het begin te worden meegenomen in de te maken keuzes.

De sociale aspecten zijn een ander aandachtspunt. Er is nu veel bewondering voor de weerbaarheid en de motivatie van de Oekraïense bevolking en instituties om zich in te zetten voor hun vrijheid, onafhankelijkheid en eenheid. Die positieve energie is een enorme kracht en zal behouden en benut moeten worden voor de wederopbouw. Meer dan 60% van de Oekraïners is bereid om zelf bij te dragen aan wederopbouwactiviteiten, en slechts 5% ziet dat als alleen de verantwoordelijkheid van de overheid. Burgerparticipatie in wederopbouw is dus zowel nodig als mogelijk, maar Oekraïne is niet een schoolvoorbeeld van inclusieve besluitvorming en burgerparticipatie. Er zal ook negatieve energie vrijkomen: beschuldigingen van collaboratie en van corruptie, begrijpelijke frustraties en ongeduld als de wederopbouw niet snel genoeg gaat, tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen door grote aantallen ontheemden en schaarste aan banen, huisvesting, kinderopvang, parkeerplaatsen etc. De aanpak van de wederopbouw vergt ook een gerichte inzet om zowel de positieve als negatieve energie in goede banen te leiden. Ondersteuning van (lokaal) leiderschap, bij de overheid, maatschappelijke organisaties én de private sector, en bij de onderlinge samenwerking daarin, zal van belang zijn. Goede aandacht voor de 'governance' aspecten van de wederopbouw en ondersteuning daarbij is cruciaal. VNG International kan daaraan vanuit haar ervaringen in Oekraïne en elders in de wereld bijdragen.

Netwerkbenadering ipv bilaterale partnerschappen

Er is een neiging snel te denken in één-op-één relaties tussen Nederlandse en Oekraïense gemeenten en de oproep van de Oekraïense president Zelensky om steden te 'adopter' versterkt dat denken. De VNG laat uiteraard de ruimte aan Nederlandse gemeenten om daar zelf keuzes in te maken, maar gelooft meer in een netwerkbenadering en is graag bereid om zelf een rol te spelen in het vormgeven van die netwerkaanpak. Gecoördineerd door VNG International 'poolen' gemeenten daarbij hun expertise en capaciteit om vandaaruit gericht te kunnen ingaan op prioritaire behoeften van Oekraïense steden en gemeenten. Met zo'n gezamenlijke aanpak is goede ervaring opgedaan bij de wederopbouw na de verwoestingen van orkaan Irma op

Sint Maarten. Ook aan Oekraïense zijde, bijv. de AUC, moet dan een coördinerende organisatie worden ingericht.

Zoals binnen Nederland een 'pool' aanpak kan worden uitgewerkt, zo dient ook tussen (netwerken van) lokale overheden in verschillende landen, afstemming georganiseerd te worden. Daartoe is de VNG al in gesprek met de Europese koepel van decentrale overheden, de Council of European Municipalities and Regions (CEMR), en specifiek ook met enkele nationale verenigingen van gemeenten (Zweden, Canada) die de afgelopen jaren ook in Oekraïne capaciteitsopbouwprojecten op lokaal niveau uitvoerden. Ook hier kunnen we voortbouwen op positieve ervaringen zoals na de tsunami (2004) en de aardbeving in Haïti (2010), waarbij we stevig samenwerkten met deze beide en andere verenigingen van gemeenten.

Erkenning van de rol van de overheid

Het zal uit bovenstaande duidelijk zijn dat de Oekraïense (lokale) overheid een cruciale rol moet vervullen in het bepalen van prioriteiten en in de coördinatie van vraag en aanbod. Als teveel van buitenaf, of langs de overheid heen wordt gewerkt, verzwakt dat 'het sociaal contract' in Oekraïne en een sterk sociaal contract is voor de wederopbouw op termijn net zo belangrijk als het fysieke herstel. Die notie moet worden meegenomen in keuzes bij de te volgen werkwijze, inclusief de bereidheid om te investeren in het toerusten van de Oekraïense overheid om haar rol naar behoren te kunnen vervullen. En omdat de wederopbouw nadrukkelijk óók in steden en gemeenten zijn beslag moet krijgen, geldt deze notie voor de lokale overheden net zo goed als voor de nationale overheid.